

LBRIS

We know
books

FILOCALIA

SAU

CULEGERE DIN SCRIERILE
SFÎNȚILOR PĂRINȚI, CARE ARATĂ
CUM SE POATE OMUL CURĂȚI,
LUMINA ȘI DESĂVÎRȘI

V

SFÎNTUL PETRU DAMASCHIN
SFÎNTUL SIMEON METAFRASTUL

Traducere din grecește, introduceri și note de
pr. prof. dr. DUMITRU STĂNILOAE
Membru al Academiei Române

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

SFÎNTUL PETRU DAMASCHIN

<i>Introducere</i>	7
Scrierea cuviosului Petru Damaschin în general	7
Autorul scrierii	14
Cuprinsul scrierii	16
Din dumnezeieștile învățături duhovnicești ale cuviosului Părintelui nostru Petru Damaschin	27
Cartea întâi	27
Început cu Dumnezeu despre tema cărții cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Petru Damaschin	27
Arătare trebuincioasă și prea frumoasă despre cele șapte fapte trupești	42
Cel ce voiește să păzească poruncile trebuie să înceapă de la frica de Dumnezeu, ca să nu se rostogolească în haos	46
Despre porunca a doua și despre nașterea plînsului din temere	47
Despre cele patru virtuți ale sufletului	53
Despre cunoștința cu lucrul	55
Virtuțile trupești sînt unelte ale celor sufletești	56
Este cu neputință să se mîntuiască cineva fără atenție amănunțită și fără paza minții	58
Cei ce vor să se vadă pe ei înșiși în ce stare se află și nu pot face aceasta altfel decît prin fuga de voile lor și prin ascultare și liniștire, mai ales cei pătimași	59
Despre cele opt vederi mintale	61
Arătare trebuincioasă despre prima cunoștință și despre cum trebuie să o începem	62
Despre a doua vedere	64

Despre vederea a treia	66
Despre a patra vedere	74
Despre a cincea cunoștință	84
Despre a șasea cunoștință	84
Despre a șaptea cunoștință	91
Despre a opta cunoștință	92
Nu este contradicție în dumnezeieștile Scripturi	93
Unirea rugăciunii cu toate cunoștințele	95
Despre smerita cugetare	96
Despre nepătimire	97
Arătare lămurită despre cele șapte fapte trupești	100
Despre dreapta socoteală	101
Despre citirea cea după Dumnezeu	104
Despre adevărata deosebire (dreapta socoteală)	107
Despre trebuința ca omul să nu deznădăjduiască, chiar dacă ar greși mult	108
Calea cea mai scurtă spre dobândirea virtuților și depărtarea patimilor	110
Cum se câștigă credința adevărată?	112
Liniștirea folosește mai mult celor pătimiși	116
Mare bine este pocăința adevărată	118
Despre binefacerile generale și particulare ale lui Dumnezeu	120
Toate le-a făcut Dumnezeu spre folosul nostru	121
Cuvîntul lui Dumnezeu nu este vorbă multă	123
Fără smerită cugetare nu e cu putință să ne mîntuim	124
Despre zidirea sufletului prin virtuți	129
Mare bine este dragostea și sfatul cu smerenie	131
Pomenirea deasă a unor cuvinte din dumnezeiasca Scriptură nu este vorbărie	135
Arătare despre cunoștința cu nume mincinos	137
Arătarea virtuților	148
Arătarea patimilor	149
Despre deosebirea între gânduri și momeli (atacuri)	151
Cartea a doua: Douăzeci și patru de cuvinte scurte (sinoptice) și pline de toată cunoștința duhovnicească	155
Cuvîntul 1: Despre înțelepciunea duhovnicească	155
Cuvîntul 2: Despre credință	157
Cuvîntul 3: Despre frică	160
Cuvîntul 4: Despre buna cinstire, despre înfrînare și neprihănire	163

Cuvîntul 5: Despre răbdare	166
Cuvîntul 6: Despre nădejde	169
Cuvîntul 7: Despre neîmpătimire	171
Cuvîntul 8: Despre omorîrea patimilor	174
Cuvîntul 9: Despre patimile prea cinstite ale lui Hristos, despre pomenirea morții și a greșelilor și despre lacrimi	178
Cuvîntul 10: Despre smerenia lui Hristos	182
Cuvîntul 11: Despre darul de a deosebi făpturile sensibile după fire	185
Cuvîntul 12: Despre experiența contemplării celor sensibile și trebuința ca nimeni să nu întrebe la vreme nepotrivită	189
Cuvîntul 13: Despre cunoștința celor inteligibile	191
Cuvîntul 14: Despre nepătimirea adevărată în general	193
Cuvîntul 15: Despre dragoste	194
Cuvîntul 16: Despre cunoașterea lui Dumnezeu	196
Cuvîntul 17: Despre chibzuință	198
Cuvîntul 18: Despre neprihănire	198
Cuvîntul 19: Despre bărbăție	199
Cuvîntul 20: Despre dreptate	200
Cuvîntul 21: Despre pacea desăvîrșită a gândurilor	201
Cuvîntul 22: Despre nașterea bucuriei din pace	202
Cuvîntul 23: Nu este nici o contradicție în Scripturi	205
Cuvîntul 24: Despre simțirea inimii	209

SFÎNTUL SIMEON METAFRASTUL

<i>Introducere</i>	223
Autorul scrierii și lucrările lui	223
Scrierea din volumul de față	226
Parafraza în 150 de capete a Sfîntului Simeon Metafrastul la cele 50 de cuvinte ale Sfîntului Macarie Egipteanul	239
Despre desăvîrșirea în Duh (cap. 1–17)	239
Despre rugăciune (cap. 18–32)	247
Despre răbdare și discernămint (dreapta socoteală) (cap. 33–61)	254
Despre înălțarea minții (cap. 62–83)	267
Despre dragoste (cap. 84–115)	277
Despre libertatea minții (cap. 116–150)	292

DIN DUMNEZEIEȘTILE
ÎNVĂȚĂTURI DUHOVNICEȘTI ALE CUVIOSULUI
PĂRINTELUI NOSTRU PETRU DAMASCHIN

CARTEA ÎNTÎI

*Început cu Dumnezeu despre tema cărții cuviosului
și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Petru Damaschin*

Învrednicindu-mă, eu ticălosul, după har, de multe și mari daruri de la Dumnezeu și nefăcînd niciodată vreun bine, m-am temut ca nu cumva din lene și nepăsare să uit de aceste așa de mari daruri și binefaceri ale lui Dumnezeu și de greșelile mele, și să nu-mi arăt recunoștința și mulțumirea față de Binefăcătorul. De aceea am scris această lucrare de aducere-aminte, spre muștrarea ticălosului meu suflet. Și toate scrierile, viețile și cuvintele Sfinților Părinți pe care le-am întîlnit le-am însemnat cu numele, ca să-mi fie spre amintirea cuvintelor lor fie măcar în parte, dat fiind că nu am nici o carte a mea, nici n-am avut, ci le-am primit de la iubitorii de Hristos, ca și toate cele de trebuință trupului, pentru dragostea lui Dumnezeu.

Deci citindu-le pe acestea cu toată atenția, le-am dat iarăși celor ale căroră sînt. E vorba de cărțile vechi și noi, adică de istoria veche⁵⁹, de Psaltire, de cele patru ale Împăraților, de cele șase ale Înțelepciunii, de Proroci, de Paralipomene, de Faptele Apostolilor, de Sfintele Evanghelii și de tâlcuirile celor spuse, de toate cele ale Părinților și învățătorilor celor mari: Dionisie, Atanasie, Vasilie Teologul, Gură de Aur, Grigore al Nissei, Antonie, Macarie, Nil, Efrem, Isaac, Marcu, Damaschin, Scărarul, Maxim, Dorotei, Filimon, și de viețile și cuvintele tuturor sfinților.

Învrednicindu-mă, eu nevrednicul, de cercetarea tuturor, cu toată libertatea și sîrguința, am căutat să aflu începutul mîntuirii omului și al

⁵⁹⁾ Cărțile lui Moise.

pierzării lui; și de mintuiește orice îndeletnicire sau ocupație ori nu; și ce caută toți; și cum au bineplăcut lui Dumnezeu cei vechi și cei noi, în bogăție și lipsă, în mijlocul multor păcătoși și în pustie, în căsătorie și în feciorie. Căci, simplu grăind, în tot locul și în toată îndeletnicirea aflăm viața și moartea, și pierzarea. Ba nu numai atât, ci și între monahi aflăm stări deosebite, anume supunerea trupului și sufletului Părintelui, liniștea ce curățește sufletul, sfătuirea duhovnicească în schimbul ascultării, egumenie și arhierie. Și în toate aflăm pe unii mintuindu-se, și pe alții pierzându-se.

Și nu numai de aceasta m-am mirat, ci și de îngerul de odinioară din cer, care, aflându-se în fire nematerială, întru înțelepciune și întru toată virtutea, a devenit deodată diavol, întuneric și neștiință, începutul și sfârșitul a toată răutatea și viclenia. Apoi de Adam, care, fiind împodobit cu atîta cinste și cu gustarea bunătăților, cu prietenia lui Dumnezeu, cu înțelepciune și cu virtute, singur în rai împreună cu Eva, a ajuns deodată exilat, pătimăș și muritor, lucrînd cu osteneală întru sudoare și necaz mult; de Cain și Abel, frații cei din el, singuri în tot pămîntul cum i-a biruit pizma, viclenia care a născutuciderea, blestemul și tremurarea. Pe urmă de cei din ei pentru care din pricina mulțimii greșelilor lor a venit potopul. Și de cei pe care Dumnezeu, din iubirea de oameni, i-a mintuit în corabie, dar dintre care unul a fost blestemat, anume Hanaan, fiul lui Ham, care a păcătuit; căci, ca să nu răstoarne binecuvîntarea lui Dumnezeu, dreptul Noe a blestemat pe fiul în locul tatălui. După aceștia, de cei de la turn, de sodomiți, de israeliți, de Solomon, de niniviteni, de Ghiezi, de Iuda și de toți cei aflați în cele bune, dar întorși spre răutate.

Și cum, bun fiind și mult milostiv, Prea Bunul Dumnezeu a îngăduit să vină multele și felurile încercări și necazuri peste lume. Pe unele dintre acestea le-a voit din îngăduință sau ca pe niște ostenele ale pocăinței, cum sînt foamea, setea, plînsul, lipsa celor de trebuință, înfrînarea de la cele dulci, veștejirile trupului întru nevoiță, vegherile, ostenele, durerile, lacrimile multe și amare, suspinele, frica morții, a cercetării, a dării socotelilor, a sălășluirii în iad cu dracii, ziua înfricoșată a judecății, rușinea viitoare în fața întregii zidiri, tremurarea, muștrarea amară pentru fapte, cuvînte și gînduri, amenințarea, urgia, chinurile veșnice și de multe feluri, plîngerea fără folos, lacrimile neîncetate, întunericul neluminat, frica, durerea, căderea, întristarea, strîmtorarea și sufocarea sufletului în veacul

de acum și în cel viitor, scufundările și primejdiile din lume, bolile prea felurite, fulgerele, tunetele, grindina, cutremurele, înfometările, înecările, morțile fără de vreme și, simplu vorbind, toate întîmplările dureroase ce ne vin fără de voie, din îngăduință. Pe altele nu le-a voit Dumnezeu, ci noi și dracii, cum sînt luptele, patimile, păcatele de multe feluri, ale căror nume le trecem cu vederea, de la necumințenie pînă la deznădejde și pînă la desăvîrșita pierzanie, asaltul dracilor, războaiele, tirania patimilor, părăsirile, tulburările, schimbările vieții, mîniile, uneltirile, tot necazul pe care ni-l aducem cu voia nouă înșine și unii altora, fără să vrea Dumnezeu.

Și iarăși, cum s-au mintuit mulți în mijlocul atîtor rele, neputîndu-i împiedica nimic; și cum s-au pierdut mulți, fără să vrea Dumnezeu.

Toate acestea și altele mai multe învățîndu-le cu osteneală din dumnezeieștile Scripturi, m-am simțit zdrobit în suflet și, vîrsîndu-mă ca o apă, adeseori am ajuns să nu mai știu ce să fac; și cu toate acestea nu am ținut mult în simțire cele spuse. Căci dacă le-aș fi ținut, nu aș fi putut să zăbovesc în viața aceasta plină de răutate și de neascultare față de Dumnezeu, în care s-au născut toate necazurile în veacul de acum și în cel viitor.

Dar totuși, dobîndind prin har dorul după cele căutate, am aflat de la Sfinții Părinți deosebirile lor. Așa că începutul a tot binele este cunoștința naturală dată de la Dumnezeu fie din Scripturi, prin oameni, fie prin îngerii, fie prin ceea ce se dă în dumnezeiescul botez spre păzirea a tot sufletul, care se numește conștiință și amintire a dumnezeieștilor porunci ale lui Hristos, prin care se păstrează harul Sfîntului Duh în cel botezat, dacă va vrea să le păzească pe ele.

După cunoștință e alegerea omului, iar aceasta este începutul mintuirii. Ea constă în aceea că omul părăsește voile și cugetările sale și împlinește cugetările și voile lui Dumnezeu. Și de va putea să le facă acestea, nu se va afla în toată zidirea lucru sau îndeletnicire, sau loc să-l poată împiedica să se facă așa cum a voit Dumnezeu la început să fie, după chipul și asemănarea Lui și, prin străduință, Dumnezeu după har, nepătimitor, drept, bun și înțelept fie în bogăție, fie în sărăcie, fie în feciorie, fie în căsătorie, fie la conducere și întru libertate, fie întru supunere și robie, și, simplu vorbind, în orice vreme, loc și lucru. De aceea se găsesc mulți drepti și înainte de Lege, și în vremea Legii, și în vremea harului, pentru că au iubit mai mult cunoștința lui Dumnezeu și voia Lui decît cugetările și voile proprii. Și iarăși, în aceleași timpuri și îndeletniciri găsim pe mulți

care s-au pierdut pentru că au iubit mai mult cugetările și voile lor decît pe ale lui Dumnezeu. Dar despre acestea mai tîrziu.

Apoi locurile și ocupațiile se deosebesc între ele, și omul trebuie să cunoască deosebirile lor fie prin smerita cugetare dată de Dumnezeu, fie prin întrebarea celor ce au darurile deosebirii. Căci fără aceasta nu sînt bune cele ce se fac, chiar dacă necunoscînd aceasta ni se pare că sînt bune.⁶⁰ Dar prin deosebire aflînd despre puterea sa spre ce lucrare vrea să pășească începe a bineplăcea lui Dumnezeu. Dar, cum s-a spus, în toate trebuie să tăgăduiască voile sale ca să ajungă la scopul lui Dumnezeu sau să îmbrățișeze îndeletnicirea pe care o vrea Dumnezeu. Iar de nu face așa, nu poate să se mîntuiască prin nimic. Pentru că din neascultarea lui Adam crescînd toți pătimiși prin obișnuirea cu patimile, nu voim binele cu bucurie, nici nu îmbrățișăm voia lui Dumnezeu, ci iubim mai vîrtos patimile și răutățile, iar cele bune nu le voim deloc, decît siliți de frica muncilor. Și numai cei ce primesc cuvîntul cu credință tare și cu hotărîre. Iar ceilalți nici așa nu le voim; ci, neluînd în seamă necazurile vieții și muncile viitoare, slujim patimilor cu tot sufletul. Dar unii, nesimțînd nici amărăciunea acestora, săvîrșesc, siliți și fără voie, ostenele virtuților.

Astfel ni s-au făcut din neștiință cele vrednice de ură vrednice de dorit. Căci, precum cei bolnavi au nevoie de tăieri și de arderi pentru sănătatea pe care au pierdut-o, așa avem și noi nevoie de încercări și de ostenele pocăinței, și de frica morții și a muncilor ca să ne redobîndim vechea sănătate a sufletului și să lepădăm boala pe care necumințenia ne-a pricinuit-o. Ba pe cît de multă osteneală, de voie și fără de voie, ne dăruiește Doctorul sufletelor, pe atît de mult trebuie să-I mulțumim iubirii Lui de oameni și să o primim pe aceasta cu bucurie. Căci a înmulțit cele dureroase ca să ne facă bine, cu voia noastră, prin pocăință, și fără voia noastră, prin încercări și chinuri. Pentru ca cei ce voiesc să se ostenească de bunăvoie

⁶⁰) După Sfîntul Grigore de Nisa și Sfîntul Maxim Mărturisitorul, gustarea din pomul cunoștinței binelui și răului a adus omului o considerare a răului ca bine, o mascare a răului în bine. Fenomenul acesta se produce uneori cu voia omului, ispitită de plăcere. Dar el înseamnă adeseori și o neputință a noastră de a deosebi între bine și rău. Starea aceasta devenită permanentă și extremă e proprie demonilor. Astfel, discriminarea între bine și rău este semnul ieșirii din păcat, și ea e un dar al lui Dumnezeu. Dar ea e condiționată de hotărîrea noastră de a trăi după voia lui Dumnezeu. E condiționată de un act de voință, de o orientare nouă, totală.

să se izbăvească de muncile viitoare, dar poate că și de cele de față. Iar cei ce se vor vindeca măcar prin chinuri și prin felurite încercări să se împărtășească de harul Doctorului. Iar cei cărora le place boala și rămîn în ea își pricinuiesc după merit chinuri veșnice, asemănîndu-se dracilor, și vor gusta cu dreptate împreună cu aceia chinurile veșnice gătite dracilor, întrucît au fost nerecunoscători împreună cu aceia față de Binefăcătorul.

Pentru că nu toți primim binefacerile la fel. Ci unii, primind focul Domnului sau cuvîntul Lui prin lucrare, se fac la inimă mai moi ca ceara, iar alții, prin nelucrare, ne arătăm mai întăriți ca lutul și cu totul împietriți.⁶¹ Și dacă nu-l primim la fel, nu silește pe cineva dintre noi. Ci, precum soarele trimite razele peste tot și luminează toată lumea, și cel ce vrea să-l vadă e văzut de el, iar cel ce nu vrea să-l vadă nu e silit de el, și nimeni nu e cauza lipsirii de lumină, dacă Dumnezeu însuși a făcut soarele și ochiul, decît omul care are stăpînirea (peste ochi), așa și aci Dumnezeu trimite tuturor razele cunoștinței, iar după cunoștință a dat și credința ca ochi. Iar cel ce vrea să primească prin credință cunoștința sigură păzește prin fapte amintirea ei.⁶² Și acestuia îi dă Dumnezeu mare rîvnă, cunoștință și putere. Căci prin cunoștința naturală se naște rîvna în cel ce o alege pe ea, și din rîvnă, puterea de a lucra; și prin lucrare se păstrează amintirea; și din amintire se naște o mai mare lucrare; și din aceasta o mai mare cunoștință; și din aceasta, numită cumînțenie, se naște înfrînarea patimilor și răbdarea întîmplărilor dureroase; iar din acestea, petrecerea cea după Dumnezeu și cunoștința darurilor lui Dumnezeu, și a greșelilor proprii; și din acestea, recunoștința prin care se naște frica de Dumnezeu, din care vine păzirea poruncilor, adică plînsul, blîndețea, smerita cugetare; din acestea se naște puterea de a deosebi; și din aceasta, străvederea sau puterea de a putea prevedea greșelile viitoare și de a le înlătura din vreme, prin curățenia minții, datorită experienței și amintirii celor de mai înainte, și a celor prezente, și a celor săvîrșite din nebăgare de seamă; și din acestea, nădejdea; iar din acestea, neîmpătîmirea și dragostea desăvîrșită.

⁶¹) Cunoștința primită numai teoretic și nepusă în lucrare lasă sufletul învîrtos. Numai cunoștința pusă în lucrare preschimbă sufletul întreg și-l modelează după voile lui Dumnezeu. ⁶²) Amintirea poruncilor lui Dumnezeu se păstrează prin neconțința împlinire a lor. Petru Damaschin insistă asupra rolului faptelor atît ca factor de modelare a omului, cît și ca mijloc de amintire a îndatoririlor celor bune. Amintirea e reflexul în minte al urmei lăsate de activitate în ființa omului.

Atunci unul ca acesta nu mai vrea nicidecum ceva deosebit de voia lui Dumnezeu, ci părăsește cu bucurie și viața aceasta vremelnică pentru dragostea lui Dumnezeu și a aproapelui, prin înțelepciune și prin sălășluirea Duhului Sfânt și prin înfiere, pentru faptul că s-a răstignit și s-a îngropat, și a înviat, și s-a înălțat împreună cu Hristos în chip duhovnicesc prin imitarea Lui sau prin purtarea în lume; și, simplu vorbind, devine Dumnezeu după har, luînd arvuna fericirii de acolo, cum zice Teologul în cuvîntul *Despre cele opt gânduri*, făcîndu-se nepătimitor, drept, bun și înțelept, avînd pe Dumnezeu în sine, cum a zis Hristos, prin păzirea poruncilor Lui după rînd, de la cea dintîi și pînă la cea din urmă, despre ceea ce vom vorbi după acestea, arătînd cum trebuie să se săvîrșească lucrarea poruncilor.

Dar fiindcă s-a vorbit despre cunoștința virtuților, vom vorbi și despre patimi.⁶³ Cunoștința vine ca soarele, și nebunul își închide cu voie ochii sau libera alegere, prin puțină credință sau lene, și îndată trimite cunoștința în camera uitării prin nelucrarea care vine din trîndăvie. Căci din neînțelepciune vine trîndăvia, din aceasta nelucrarea, și prin aceasta uitarea. Iar din uitare vine iubirea de sine sau iubirea voilor și cugetărilor proprii, care se mai zice și iubire de plăceri, și iubire de slavă. Din acestea se naște iubirea de argint, rădăcina tuturor relelor, și prin ea vine împrăștierea în cele ale vieții, din care se naște totala necunoștință a darurilor lui Dumnezeu și a păcatelor proprii. Iar din aceasta, sălășluirea celorlalte patimi, adică a celor opt căpetenii ale lor: a lăcomiei pîntecelui, din care vine curvia; din acestea, iubirea de argint, din care se naște mînia cînd cineva nu dobîndește lucrul dorit sau nu-și împlinește voia sa; din ea vine întristarea, prin care se naște nepăsarea; apoi slava deșartă, din care vine mîndria. Din acestea opt⁶⁴ vin toată răutatea, patima și păcatul prin care cel care e covîrșit de ele ajunge la deznădejde, la pierzanie totală, la căderea de la Dumnezeu și la asemănarea cu dracii, precum s-a mai spus.

Fiecare stă la mijlocul acestor două căi, adică a dreptății și a păcatului; și-și alege pe care-o vrea, și pe aceasta înaintează. Și primindu-l pe el

⁶³) Acî începe în ms. 1935 un alt capitol, cu titlul *Pentru patimi prea ales arătate* (f. 9 r). La fel în ms. 1922 (f. 269 r), care începe scrierea lui Petru Damaschin la f. 265 r.

⁶⁴) Aceeași înlănțuire a gândurilor răutății ca la Sfîntul Ioan Casian (*Despre cele opt gânduri ale răutății; Filocalia românească*, I, Humanitas, București, 1999, pp. 111–135; 2005, pp. 99–121). Petru Damaschin atribuie scrierea despre ele lui Grigore de Nazianz.

această cale și cei ce-l călăuzesc pe ea, fie îngeri, fie oameni ai lui Dumnezeu, fie draci și oameni răi, îl duc pînă la capătul ei, chiar dacă nu vrea. Cei buni îl duc la Dumnezeu și la împărăția cerurilor; iar cei păcătoși, la diavolul și la munca veșnică. Și nimeni nu este pricinuitorul pierzaniei sale, decît voia sa. Iar al mîntuirii este Dumnezeu, care a dăruit, după existență și existența fericită, cunoștința și puterea, pe care nu le poate avea omul în afară de harul lui Dumnezeu. Nici diavolul nu poate ceva spre pierzania omului, de pildă să-i sădească o hotărîre potrivnică sau neputință, sau neștiință fără voie, sau altceva ca să silească pe om, ci îi strecoară numai amintirea răului. Deci cel ce lucrează binele trebuie să-I mulțumească lui Dumnezeu ca Celui ce ne-a dăruit toate, după existență. Iar cel ce alege și face cele potrivnice să se învinovățească numai pe sine, pentru că nimeni nu-l poate trage cu sila, odată ce Dumnezeu l-a făcut liber ca să se facă vrednic de laudă înaintea Lui, văzîndu-l că alege binele de bunăvoie, și nu din necesitatea firii, cum se împărtășesc de bine cele necuvîntătoare și neînsuflețite, ci cum se cuvine unei ființe raționale, cum l-a cinstit Dumnezeu să fie. Dar noi alegem de bunăvoie și prin socotință proprie să facem răul, învățînd aceasta de la născocitorul păcatului. Nu ne silește Dumnezeu, Cel prisositor de bun, (la bine), ca nu cumva, siliți fiind și neascultînd, mai mare osîndă să avem. Nici nu ia de la noi libertatea pe care ne-a dăruit-o cu bunăvoință.

Dar cel care vrea să facă binele să ceară prin rugăciune de la Dumnezeu și îndată i se dă lui cunoștință și putere, ca să se arate că harul i se trimite cu dreptate de la Dumnezeu. Căci ni s-ar putea dărui și fără rugăciune, ca și după rugăciune. Dar precum nu are laudă cel ce primește aerul ca să trăiască, știind că fără el nu poate trăi, ci mai virtos e dator să mulțumească Celui ce l-a făcut și i-a dat nările prin care-l primește, și sănătatea, ca să-l primească, așa și noi sîntem datori mai virtos să mulțumim lui Dumnezeu că a făcut și rugăciunea, și cunoștința, și puterea, și virtuțile, și pe noi, și toate cele din jurul nostru, după har. Ba nu numai atît, ci nu încetează să caute orice mijloc ca să biruiască răutatea noastră, a vrăjmașilor și a dracilor.

Căci⁶⁵ și diavolul, pierzînd cunoștința lui Dumnezeu prin necunoștință și mîndrie, a ajuns cu necesitate neștiutor. De aceea nu poate ști de

⁶⁵) Ms. 1935 începe aci un alt capitol, cu titlul *Pentru meșteșugirea diavolului cea mult împletită* (f. 11 v).

la sine ce să facă, ci vede pe Dumnezeu ce face ca să ne mîntuiască, și din aceasta învață viclenia și se silește să facă cele asemănătoare spre pierzania noastră.⁶⁶

Deoarece urăște pe Dumnezeu și nu poate să se războiască cu El, se războiește cu noi, care sîntem după chipul Lui, închipuindu-și că prin aceasta înfrînge pe Dumnezeu. Iar pe noi ne află ascultători de voia lui, cum zice Gură de Aur: „Căci văzînd că Dumnezeu a făcut pe Eva spre ajutorul lui Adam, a făcut-o diavolul ajutătoare în neascultare și cădere. A dat Dumnezeu poruncă ca, păzînd-o, Adam să-și păzească amintirea unor așa de mari daruri și să mulțumească pentru ele Binefăcătorului. Iar diavolul a făcut ca porunca însăși să fie pricină de neascultare și de moarte. Și a ridicat împotriva prorocilor proroci mincinoși; împotriva Apostolilor, apostoli mincinoși; împotriva Legii, fărădelegea; împotriva virtuții, păcatele; împotriva poruncilor, călcările; împotriva a toată dreptatea, ereziile uriciunii.” Și iarăși, văzînd pe Hristos că se coboară pentru bunătatea cea mai deplină la sfinții ucenici și la cuvioșii Părinți, arătîndu-se fie prin Sine, fie prin îngeri, fie pe altă cale negrăită, precum a zis, a început și diavolul să arate unora amăgiri multe spre pierzanie. De aceea au scris Părinții înzestrați cu darul deosebirii că nu trebuie primite unele ca acestea. Căci acela se silește să amăgească și în privința aceasta fie prin niscăi chipuri, fie prin vreo lumină, fie prin foc, fie prin altă amăgire în vremea somnului sau în chip sensibil. Iar de primim acestea, facem mintea ca, din închipuirea proprie și din neștiința cea mai de pe urmă, să-și zugrăvească niscăi figuri sau culori, ca să creadă că este vreo arătare a lui Dumnezeu sau vreun înger. Ba adeseori arată în vis sau în chip sensibil și draci biruiți, zice-se, și încearcă, simplu grăind, orice meșteșugire pentru pierderea noastră, cînd ascultăm de el.

Dar diavolul făcînd acestea își pierde nădejdea dacă, precum zic Sfinții Părinți, în vremea rugăciunii ne facem mintea fără formă, fără chip, fără culoare, neprimînd nimic, fie că e lumină, fie foc, fie altceva, ci ne închidem cugetul cu toată puterea numai în cuvintele scrise. Căci cel ce se roagă numai cu gura se roagă aerului, nu lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu ia

⁶⁶) De această imitare perversă a lui Dumnezeu de către Mefistofel vorbește și Goethe în *Faust*.

seama la minte, nu la gură. Deci oamenii „trebuie să se închine lui Dumnezeu în duh și în adevăr” (Ioan IV, 24); sau cum s-a spus: „Vreau să vorbesc cinci cuvinte cu mintea mea, decît zeci de mii cu limba” (1 Cor. XIV, 19). Deci, descurașîndu-se diavolul de toate acestea, ne aduce gînd de deznadejde, șoptîndu-ne că altele erau vremurile acelea și alții oamenii în care a arătat Dumnezeu acele lucruri minunate ca să creadă; că acum nu e vremea în care să trebuiască să ne ostenim în felul acesta. Iată, creștini sîntem cu toții și purtăm botezul. Cel ce a crezut, zice, și s-a botezat mîntui-se-va (Marcu XVI, 16). Deci ce ne mai trebuie?

Dar de vom crede acestora și de vom rămîne așa, vom fi cu totul pustii, avînd numai nume de creștini, neștiind că cel ce a crezut și s-a botezat e dator să păzească toate poruncile lui Hristos, și cînd le va împlini pe toate, să zică: „Slugă nevrednică sînt”. Căci a zis Domnul către apostoli: „Învățîndu-i pe ei să păzească toate cîte v-am poruncit vouă” (Matei XXVIII, 19). Pentru că tot cel ce se botează se leapădă zicînd: „Mă lepăd de Satana și de toate lucrurile lui și mă unesc cu Hristos, și cu toate lucrurile Lui”. Dar unde este lepădarea noastră dacă nu părăsim toată patima și tot păcatul pe care-l vrea diavolul, mai bine zis dacă nu le urîm din suflet și dacă nu iubim pe Hristos prin păzirea poruncilor Lui? Și cum vom păzi poruncile Lui dacă nu vom tăgădui toată voia și toată cugetarea noastră? Iar voile și cugetările de lepădat pot fi socotite acelea care se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu.⁶⁷ Fiindcă adesea sînt unii care fie prin constituție, fie din obișnuință iubesc binele în unele lucruri și urăsc răul. De asemenea, sînt unele cugetări bune, avînd mărturie și de la dumnezeieștile Scripturi. Dar au lipsă și ele de o dreaptă socoteală din partea celor încercați. Fiindcă fără această dreaptă socoteală nici cele socotite bune nu sînt bune, fie pentru că le împlinim cînd nu e vremea lor sau fără trebuință, sau fără vrednicie, sau cugetînd fără cunoștință cele spuse.

Căci nu numai în legătură cu Scriptura, ci și cu oricare întrebare ce se nîmerește, dacă nu sînt cu luare-aminte amîndoi, și cel întreat, și cel ce întreată, se îndepărtează de înțelesul adevărat și se alege cu o pagubă nu mică. De fapt și eu am pățit adeseori că, întrebînd sau fiind întreat, cînd am înțeles cum trebuie un cuvînt m-am mirat pe urmă cum cuvintele sînt la fel, dar înțelesurile sînt departe unul de altul. Așa și în toate celelalte,

⁶⁷) Ms. 1935, titlu nou: *Pentru cum că bine este a întreba și cu socoteală a face toate.*

avem lipsă de discernământ, ca să aflăm cum trebuie să facem ca să împlinim voile lui Dumnezeu.⁶⁸ Fiindcă El cunoaște firea noastră întocmai, ca Făcător al tuturor, și a avut în vedere folosul nostru, și a rînduit nu lucruri străine de firea noastră, ci cele proprii ale ei. Afară de cazul cînd unii vor să ajungă de bunăvoie la desăvîrșire, urcînd spre El mai presus de fire fie prin feciorie, fie prin neavere, fie prin smerită cugetare.

Nu poate fi pusă însă în rînd cu acestea și recunoștința, căci aceasta e firească. Dar smerita cugetare e mai presus de fire, deoarece cel smerit se îndeletnicește cu toată virtutea și, nefiind dator cu nimic, se face pe sine îndatorat și mai prejos de toți. Dar cel recunoscător, fiind dator, își mărturisește datoria. La fel cel ce face milostenie miluiește din cele ce le are și nu este mai presus de fire, ca acel ce s-a lepădat de avuție. Nici cel ce petrece în căsnicie, ca cel ce petrece în feciorie. Căci acesta este un dar mai presus de fire. De aceea, unul se mîntuiește dacă, părăsind voile sale, împlinește pe ale lui Dumnezeu. Iar celălalt va cîștiga cununa răbdării și slava de la Dumnezeu, ca unul ce nu a părăsit numai cele oprite de legi, ci împreună cu ele, cu ajutorul lui Dumnezeu și firea sa, iubind pe Dumnezeu din tot sufletul și imitînd după putere nepătimirea Lui.

Dar fiindcă sîntem în neștiință nu numai de noi înșine și de cele făcute de noi, ci și de scopul lor, și de ceea ce se caută prin toate, de aceea ni se par dumnezeieștile Scripturi și cuvintele sfinților, adică ale bărbaților vechi, ale prorocilor, ale dreptilor și ale Sfinților Părinți celor noi, că nu conglăsuiesc. Ni se pare că, vrînd aceștia să se mîntuiască, nu conglăsuiesc întreolaltă. Dar aceasta nu este adevărat. Să vedem, de aceea, prin puține cuvinte, din firea lucrurilor, cum orice om, dacă vrea să se mîntuiască, nimeni nu-l poate împiedica, nici vremea, nici locul, nici îndeletnicirea. Numai să nu se folosească de un lucru pe care vrea să-l facă împotriva firii lui și să-și îndrepte orice cugetare cu dreaptă socoteală, după scopul dumnezeiesc. Fiindcă nu cele ce se fac sînt de trebuință, ci gîndul prin care se fac. Nici nu păcătuim fără de voie, dacă nu consimțim mai înainte de bunăvoie cu gîndul și nu cădem în robie. Atunci acela duce pe cel luat în prinsoare, chiar fără voie, la păcat. La fel, greșelile făcute întru neștiință vin din cele întru cunoștință. Căci dacă nu se îmbată cineva fie de vin, fie

⁶⁸) Cuvintele ascund în ele multe înțelesuri; depinde de situație, care înțeles e indicat prin cuvînt și deci care trebuie sesizat.

de poftă nu ajunge la neștiință. Iar de la îmbătare începe să se întunece mintea, și de aici vine căderea. Iar de la aceasta, moartea. Așadar, moartea nu a venit în chip neștiut, ci îmbătarea întru cunoștință a adus moartea întru neștiință.⁶⁹ Și de multe ori poate afla cineva, mai ales în gînduri, că din cele de bunăvoie cădem în cele fără de voie, și de la cele în cunoștință, la cele dintru neștiință. Iar fiindcă cele dintîi ne par ușoare și dulci, de aceea venim la cele de al doilea fără de voie și în neștire. Căci, dacă am fi voit să păzim poruncile de la început și să rămînem cum am fost botezați, nu am fi venit la acestea și n-am fi avut nevoie de ostenele și durerile pocăinței.

Totuși, dacă vrem, harul cel de al doilea al lui Dumnezeu sau pocăința poate să ne ridice iarăși la frumusețea străveche. Dar dacă nu avem grijă nici de aceasta, vom merge neapărat, ca și dracii care nu se pocăiesc, la muncile veșnice, împreună cu ei, mai mult vrînd decît nevrînd. Dumnezeu nu ne-a zidit spre mînie, ci spre fericire, ca să ne bucurăm de bunătățile Lui și să ne arătăm cu mulțumire și cu recunoștință față de Binefăcător. Dar negrija noastră în a cunoaște darurile Sale ne-a adus la trîndăvie. Iar aceasta ne-a dat pe mîna uitării, de la care a împărțit peste noi neștiința.

Iar cînd vrem să punem începutul ca să ne întoarcem de unde am căzut, avem nevoie de multă osteneală, fiindcă nu vrem să părăsim voile noastre, ci socotim că împreună cu ale lui Dumnezeu le putem împlini și pe ale noastre. Aceasta însă este cu neputință. Căci însuși Domnul a zis: „Nu fac voia Mea, ci a Tatălui care M-a trimis“ (Ioan VI, 38), cu toate că una este voia Tatălui, a Fiului și a Duhului, precum una este ființa nedespărțită. Dar pentru noi a zis acestea și despre voia trupului. Căci dacă nu e copleșit trupul și nu ajunge întreg omul purtat de Duhul lui Dumnezeu nu face voia lui Dumnezeu decît cu sila. Dar cînd împărățește harul Duhului în noi, atunci nu mai avem voia noastră, ci tot ce se face e voia lui Dumnezeu. Atunci dobîndim pacea. Iar unii ca aceștia fiii lui Dumnezeu se vor chema. Căci voiesc voia Tatălui, ca și Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu. Dar pe aceasta nu o poate afla cineva fără păzirea poruncilor, prin care vine tăierea oricărei plăceri sau voinței proprii și răbdarea oricărei dureri ce se ivește din pricina aceasta. Căci din neînțelepciune se

⁶⁹) E vorba sau de o falsă știință, sau de orgoliu, care uită de marginea științei dobîndite. Prin amîndouă se pierde simțul realității, se ajunge în știința periculoasă.